

نگاهی به ویژگیهای سبکی اشعار محمدتقی علی آبادی مازندرانی (ملالی)

محمدجواد قاسمی، محمدرضا معصومی*، محمدهادی خالقزاده

گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشکده علوم انسانی، واحد یاسوج، دانشگاه آزاد اسلامی، یاسوج، ایران.

خرداد ۱۴۰۲، دوره ۱۶، شماره پیاپی ۸۵، صص ۹۹-۸۵

DOI: 10.22034/bahareadab.2023.16.6879

نشریه علمی سبک‌شناسی نظم و نثر فارسی

(بهار ادب)

چکیده:

زمینه و هدف: یکی از بهترین شیوه‌ها در معرفی و شناساندن پیشینه فرهنگی اقوام و ملل گوناگون و اصالت آنان، توجه به نسخه‌های خطی است؛ چراکه این نسخ بخشی از میراث و شناسنامه فرهنگی، ادبی و تاریخی یک ملت است و معرفی و تصحیح آنان گامی بلند در ارج نهادن و تقویت بنیانهای فرهنگی و ادبی یک زبان به حساب می‌آید. یکی از این نسخه‌ها، نسخه خطی کلیات میرزا تقی صاحب علی‌آبادی از شاعران نیمه دوم قرن سیزدهم است. هدف اصلی این پژوهش، معرفی نسخه خطی کلیات این شاعر توانمند و بررسی و تحلیل ویژگیهای سبکی آن از سه منظر زبانی، ادبی و فکری است.

روش مطالعه: روش کار در این جستار به شیوه توصیفی - تحلیلی است و داده‌ها بطریق برگه‌نویسی و نمونه‌برداری از متن با مطالعه و بررسی مکرر و انتخاب گزینه‌های تکرارشونده جمع‌آوری شده‌اند. گاه ذکر موارد شاد و نادر به پاسخگویی و نزدیک شدن به سؤالات پژوهش کمک نموده است.

یافته‌ها: یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که محتوای این اثر دارای برخی ویژگیهای سبک خراسانی از قبیل ترکیبات و لغات قدیمی، کاربرد افعال در شکل کهن، استفاده از آرایه‌های ادبی، تشبیهات، کنایات قابل‌فهم و استعاره‌های زودپای است. این شاعر، امکانات زبانی و ادبی را در خدمت آموزه‌های دینی و مدح شاهان و حاکمان زمان خویش به کار گرفته است.

نتیجه‌گیری: نتایج پژوهش نشانگر آن است که میرزا محمدتقی علی‌آبادی مازندرانی با ذوقی ادبی به شیوه قدما، بویژه شاعران سبک خراسانی، در سرودن قصیده موفق عمل نموده است. توصیف ممدوحان، تشبیهات و استعاره‌های زودفهم، زبان ساده و بعضاً کاربرد ترکیبات عربی به سیاق دشوار بنا به اقتضای سبک درباری، ذکر اصطلاحات دینی، قرآنی و عرفانی از ویژگیهای این منظومه است.

تاریخ دریافت: ۱۰ اردیبهشت ۱۴۰۱
تاریخ داوری: ۱۲ خرداد ۱۴۰۱
تاریخ اصلاح: ۲۷ خرداد ۱۴۰۱
تاریخ پذیرش: ۱۲ مرداد ۱۴۰۱

کلمات کلیدی:

نسخه خطی، کلیات محمدتقی علی‌آبادی، ویژگیهای سبکی.

* نویسنده مسئول:

Mohammadreza.Masoumi@iaou.ac.ir

۳۳۳۱۳۲۱۲ (۹۸ ۷۴)

ORIGINAL RESEARCH ARTICLE

A look at the stylistic characteristics of the poems of Mohammad Taghi Aliabadi Mazandarani (Malali)

M.J. Ghasemi, M.R. Masoumi*, M.H. Khaleghzadeh

Department of Persian Language and Literature, Faculty of Humanities, Yasouj Branch, Islamic Azad University, Yasouj, Iran.

ARTICLE INFO

Article History:

Received: 30 April 2022
 Reviewed: 02 June 2022
 Revised: 17 June 2022
 Accepted: 03 August 2022

KEYWORDS

Manuscript, generalities of Mohammad Taghi Aliabadi, stylistic features.

*Corresponding Author

✉ Mohammadreza.Masoumi@iaou.ac.ir

☎ (+98 74) 33313212

ABSTRACT

BACKGROUND AND OBJECTIVES: One of the best ways to introduce and introduce the cultural background of different nations and nations and their authenticity is to pay attention to manuscripts; Because these copies are part of the heritage and cultural, literary and historical birth certificate of a nation, and their introduction and correction is considered a big step in valuing and strengthening the cultural and literary foundations of a language. One of these copies is the manuscript of Mirza Taghi Sahib Ali-Abadi's Kolliat, one of the poets of the second half of the 13th century. The main purpose of this research is to introduce the manuscript of the generals of this powerful poet and to examine and analyze its stylistic features from three linguistic, literary and intellectual perspectives.

METHODOLOGY: The work method in this research is descriptive-analytical and the data were collected by writing sheets and sampling the text with repeated reading and checking and selecting repetitive options. Sometimes mentioning rare cases has helped to answer and approach the research questions.

FINDINGS: The findings of the research indicate that the content of this work has some characteristics of Khorasani style, such as old combinations and words, use of verbs in the old form, use of literary arrays, similes, intelligible allusions and exoteric metaphors. This poet has used linguistic and literary possibilities in the service of religious teachings and praising the kings and rulers of his time.

CONCLUSION: The results of the research indicate that Mirza Mohammad Taghi Ali-Abadi Mazandarani has succeeded in composing odes with a literary taste in the old style, especially the poets of the Khorasani style. The description of Mamdooh, easy-to-understand similes and metaphors, simple language and sometimes the use of Arabic compounds in a difficult context according to the requirements of the court style, mention of religious, Quranic and mystical terms is some of the features of this system.

DOI: [10.22034/bahareadab.2023.16.6879](https://doi.org/10.22034/bahareadab.2023.16.6879)

NUMBER OF REFERENCES	NUMBER OF TABLES	NUMBER OF FIGURES
 14	 1	 0

مقدمه

شناخت نسخه‌های خطی و تصحیح آنان یکی از شیوه‌های احیای متون ادبی و آثار گرانمایهٔ زبان و ادبیات فارسی و از روشهای افزودن بر غنای این آثار است. بررسی محتوایی و ساختاری این نسخه‌ها میتواند کمک شایسته و مؤثری به بازشناسی شاخصه‌های سبکی هر دوره و عوامل تأثیرگذار بر آن باشد. «تصحیح متون در همهٔ ادوار و برحسب ضرورت فرهنگی هر جامعه و زمان، مورد توجه و نظر بوده و در میان ملل مختلف جهان [از گذشته] تا کنون دنبال شده است» (مایل هروی، ۱۳۷۹: ۸). یکی از این نسخ ارزشمند، نسخهٔ کلیات میرزا محمدتقی صاحب علی‌آبادی است. میرزا محمدتقی علی‌آبادی مازندرانی (۱۲۵۶-۱۱۹۸)، ملقب به «صاحب دیوان» و مشهور به «آقا» و «ملالی» از رجال عالم و شاعران دربار فتحعلی‌شاه و منشی‌الممالک دربار این پادشاه بوده است. شهرت وی بدلیل نگارش تاریخ جامع و مختصری با نام «ملوک الکلام یا رسالهٔ خاقانیه» در خصوص اجداد و روزگار پادشاهی فتحعلی-شاه و طبع‌آزمایی در غزل، قصیده و انواع شعر در دیوان اشعارش بود. وی در ابتدا «ملالی» و سپس «صاحب» تخلص میکرد (نک: تجلیل و توکلی، ۱۳۹۷: ۴۹). کلیات وی شامل دیباجه، قصاید، غزلیات، رباعیات، قطعات و مثنویهای اوست. موضوع غالب کلیات میرزا محمدتقی مدح شاهان و بزرگان قاجار از جمله فتحعلی‌شاه، محمدشاه، ابوالقاسم قائم‌مقام فراهانی، عبدالله میرزا، منوچهر معتمدالدوله و مدح و منقبت پیامبر (ص)، امام علی (ع)، امام جعفر صادق و امام رضا (ع) است. با توجه به آنکه تاکنون پژوهشی در خصوص بررسی ویژگیهای سبکی این اثر انجام نشده است، مسئلهٔ اصلی این جستار بررسی شاخصه‌های زبانی، ادبی و فکری اثر یادشده میباشد. در این مقاله بدنبال پاسخ به این پرسش هستیم که مؤلفه‌های برجستهٔ سبکی در کلیات میرزا محمدتقی بعنوان یکی از متون ارزشمند زبان و ادبیات فارسی در دورهٔ بازگشت کدام است؟

ضرورت و سابقهٔ پژوهش

با وجود مطالعات بسیاری که در متون ادبی زبان فارسی در ادوار گوناگون صورت گرفته است، هنوز نقاط مبهم و تاریک گوناگونی در شناخت آثار بجای‌مانده وجود دارد که تنها از طریق مطالعه و ارزیابی مجدد و غبارزدایی از قفسهٔ کتابخانه‌ها و مطالعهٔ علمی و اصولی نسخ خطی بعنوان میراثی بجای‌مانده در درازنای تاریخ، امکان‌پذیر است. کلیات میرزا تقی صاحب علی‌آبادی یکی از این متون است. کلیات میرزا محمدتقی علی‌آبادی تاکنون از منظر سبکی مورد مطالعه و واکاوی قرار نگرفته است و این پژوهش برای اولین بار سعی در بررسی ویژگیها و شاخصه‌های ادبی، زبانی و فکری آن دارد. از این رو مطالعهٔ این نسخهٔ خطی و معرفی ویژگیهای آن به پژوهشگران و علاقه‌مندان، فرصت مطالعه در متنی را ارائه میکند که علاوه بر برخورداری از شاخصه‌های ادبی و زبانی، میتواند بخشی از حلقه‌های مفقودهٔ زبان و ادبیات فارسی را رمزگشایی نماید.

تا کنون تلاشهای بسیاری در زمینهٔ تصحیح نسخه‌های خطی و بازشناسایی و معرفی آنها صورت گرفته است، اما در خصوص کلیات میرزا محمدتقی علی‌آبادی، پژوهش‌چندانی صورت نگرفته و ویژگیهای سبکی این اثر ارزشمند در پژوهش علمی و مستندی، منتشر نشده است. از پژوهشهای موجود در خصوص این شاعر میتوان به موارد زیر اشاره کرد:

مقاله‌ای با عنوان «ماهیت دنیا و مصادیق اعتقادی کلامی در اشعار محمدتقی علی‌آبادی مازندرانی» از تجلیل و توکلی (۱۳۹۷) که نویسندگان در این مقاله مباحثی از جمله ماهیت دنیا، تکوین خلقت، عشق و آفرینش انسان،

تفکر وحدت در عین کثرت، تقدیرگرایی، حدوث و قدم و نکاتی از این قبیل را مورد مذاقه و واکاوی قرار داده‌اند و اندیشه‌های عرفانی او را تحلیل نموده‌اند.

در مقاله‌ای دیگر با عنوان «شینیه صاحب دیوان علی‌آبادی در مدح و منقبت امام رضا (ع)؛ صاحب دیوان علی‌آبادی» از درگاهی (۱۳۹۳)، قصیده‌ای در دیوان صاحب علی‌آبادی که در مدح امام رضا (ع) به وزن و قافیة قصیده مرآت الصفاي خاقانی است بصورت مختصر معرفی شده است، اما تحلیل و ارزیابی در آن دیده نمی‌شود. پاشایی فخری (۱۳۹۹) در مقاله‌ای تحت عنوان «معرفی نسخه خطی دیوان میرزا محمد زکی علی‌آبادی» به معرفی و ذکر برخی ویژگیهای نسخ خطی دیوان شاعر با محوریت نسخه شماره ۱۰۰۸ کتابخانه مجلس شورای اسلامی پرداخته است.

روش مطالعه

روش مطالعه و تحقیق در این جستار به شیوه کتابخانه‌ای و اسنادی براساس نسخه اصلی (اساس) و شواهد مستخرج از آن می‌باشد. تصحیح انتقادی این نسخه در رساله دکتری محمدجواد قاسمی در دانشگاه آزاد اسلامی واحد یاسوج در حال تدوین است. لازم به ذکر است که مؤلفه‌ها و شاخصه‌های سبکی موردنظر براساس مبانی نظری ذکرشده در کلیات سبک‌شناسی بهار و شمیسا انجام گرفته است. این مقاله به شیوه تحلیل محتوا انجام گرفته است. جامعه آماری مورد استفاده، به روشی سامانمند براساس اشعاری انتخاب شده است که شاخصه سبکی در آنها یافت می‌شود.

بحث و بررسی

کلیات میرزا محمدتقی صاحب دیوان علی‌آبادی علاوه بر دیباچه منثور، در حدود پنج هزار بیت شعر شامل پنجاه‌ودو قصیده، هشتادوچهار غزل، چهل‌وپنج رباعی، بیست‌وهشت قطعه و سه مثنوی است. دیوان وی ضمن تأثیرپذیری از شاعران و سخن‌سرایان متقدم، شامل نکات قابل توجهی می‌باشد. به نظر میرسد مطالعه آثار دیگر شاعران بوسیله میرزا محمدتقی از لحاظ شیوه مضمون‌پردازی و سرایش، علاوه بر پختگی کلام، سبب نوعی تقلید نیز شده است. خصوصیات سبکی و زبانی کهن، مضامین مذهبی و گاه عرفانی، شعر او را دارای شاخصه‌های سبکی کرده است. در ادامه مهمترین ویژگیهای سبک‌شناسانه این دیوان در سه سطح زبانی، فکری و ادبی مورد تحلیل و ارزیابی قرار می‌گیرد.

معرفی اجمالی شاعر

میرزا تقی علی‌آبادی، فرزند میرزا زکی مستوفی‌المالک، در علی‌آباد (شاهی) به دنیا آمد. وی مردی فاضل و کارآزموده و صاحب‌قلم بود. پس از آمدن به تهران به همت فتحعلی‌خان صبا به دربار فتحعلی‌شاه قاجار راه یافت و به سمت منشی مخصوص او مشغول به کار شد. پس از سه سال به ریاست «بیوتات» سلطنتی رسید. میرزا محمدتقی چنان مورداعتماد و امین بود که پیام و رسائل محرمانه شاه به دست وی می‌رسید و از سوی او ابلاغ میشد. وی پس از مدتی به زنجان رفت و ده سال در آنجا مقیم بود. در بازگشت به تهران تا سال ۱۲۴۴ هـ. ق در سمت امین رسائل مشغول خدمت بود و پس از آن معزول گردید و میرزا تقی نوایی بجای او منشی‌الممالک شد. با جلوس محمدشاه در سال ۱۲۵۰ هـ. ق باری دیگر به خدمت دعوت شد و چندی به شیراز نزد وصال شیرازی رفت و سرانجام در سال ۱۲۵۶ هـ. ق درگذشت. میرزا محمدتقی را میتوان از نویسندگان برجسته و طرازاول دوران

قاجار به شمار آورد؛ تا جایی که قائم مقام در «منشآت» از او به احترام یاد میکند (آرین‌پور، ۱۳۷۲: ۱۷۵). خاندان میرزا محمدتقی از رجال بزرگ علی‌آباد (قائم‌شهر کنونی) بوده‌اند؛ میرزا محمدتقی در حکومت فتحعلی‌شاه قاجار «از رده همگان به مزید جاه و عزت برتر آمد» (هدایت، ۱۳۸۳، ج ۲: ۹۱۵). «از صاحب دیوان علی‌آبادی رساله‌ای با نام کلام‌الملوک باقی است که به سبک منشیان آن روزگار با نثری پرتکلف است. نیز از وی دیوانی باقی مانده است که بیش از پنج هزار بیت دارد. نویسندهٔ ریحانهٔ الادب، قصاید و غزلیات او را شیوا توصیف کرده است و بنا به نظر نگارندهٔ سفینه‌المحمود، قصیده را به شیوهٔ متقدمان میسرود» (درگاهی، ۱۳۹۳: ۱۰۵).

درخصوص جایگاه ادبی محمدتقی علی‌آبادی آمده است وی «از نویسندگان و منشیان زبردست دورهٔ فتحعلی‌شاه قاجار بود و در دربار آن پادشاه شغل ریاست بیوتات سلطنتی و واسطهٔ ابلاغ پیامهای محرمانهٔ شاه را بر عهده داشت. وی ملقب به صاحب دیوان و معروف به ملالی و آقا بود» (رکن‌زاده، ۱۳۳۸: ۷۸). در تذکرهٔ «انجمن خاقان» در احوالات وی آمده است: «صاحب، اسم شریفش میرزا محمدتقی، خلف‌الصدق میرزا محمد زکی مازندرانی است. ... ایشان تربیت یافتهٔ دولت صاحبقران است و در نظم و نثر از فصحا محسوب شده و به خدمت وزرات رسید» (گروسی، ۱۳۷۶: ۲۷۱). صاحب تذکرهٔ دلگشا نیز دربارهٔ وی میگوید: «از زمرهٔ اعیان مازندران است و از مستوفی‌زادگان عظمت‌نشان خسرو صاحب قران است» (نواب شیرازی، ۱۳۷۷: ۳۷۱ و ۳۷۸).

دیوان اشعار میرزا محمدتقی تا کنون چاپ نشده است. «دیوان وی با حمد و ثنای پروردگار، مدح و منقبت پیامبر اکرم (ص)، حضرت علی (ع) و امام رضا (ع) آغاز شده است. دیوان او حدود ۵۵۰۰ بیت است. صاحب دیوان در شمار چند تن نویسندهٔ طرازاول صدر حکومت قاجاریه است. قائم مقام در منشآتش از او به احترام نام میبرد و در نویسندگی به استادیش میستاید» (رضایی، ۱۳۷۸: ۱۵۶). در «مجمع‌الفصحا» از رضا قلیخان هدایت چیزی در حدود یک‌هزار بیت از اشعار میرزا محمدتقی بویژه قصایدی در نعت پیامبر (ص)، امام علی (ع) و پادشاهان وقت و امرا و نیز رباعیاتی منتخب ذکر شده است.

معرفی نسخهٔ اثر

از کلیات میرزا محمدتقی صاحب علی‌آبادی، چهار نسخه و از دیوان وی، بیست‌وپنج نسخهٔ خطی در کتابخانه‌های داخل ایران موجود است (درایتی، ۱۳۹۱: ۱۵ / ص ۴۷۷ و همان: ۲۶/ص ۶۸۵). از بین نسخ موجود، نسخهٔ ذیل بعنوان اساس کار تحقیق در این پژوهش قرار گرفته است:

نسخهٔ شمارهٔ ۱۱۱۹۲ که در کتابخانهٔ ملی جمهوری اسلامی ایران نگهداری میشود. این نسخه به خط شکستهٔ نستعلیق است و کاتب آن محمدحسین‌بن میرزا علی علی‌آبادی است که کتابتش را در عید غدیر سال ۱۲۷۳ هـ ق به پایان رسانده است. نسخه ۱۹۷ برگ دارد. نوع جلد نسخه، تیماج قرمز و نوع کاغذ آن فرنگی است. نسخه دارای سرلوحه‌های مذهب زر و شنگرف و لاجورد است و اشعار بصورت مجداول کتابت گردیده است. ترتیب مندرجات این دیوان بدین قرار است: منشآت با سرلوحهٔ زر و بنفش و قرمز؛ قصاید با سرلوحه و مرتب‌شده برحسب ترتیب آخر قوافی؛ سپس قصاید، ترکیب‌بند، قطعات، غزلیات، رباعیات و مثنوی همگی با سرلوحه‌های مذهب.

بررسی سطح زبانی

ویژگیهای زبانی را میتوان ملموسترین و سطحیترین عنصر موجود در اثر ادبی به حساب آورد. «محتوای یک اثر ادبی با عاطفه و تخیل صاحب اثر مرتبط است و در زبان متجلی میشود. به عبارتی دیگر، زبان طرف بیان محتوا،

اندیشه، عاطفه و تخیل است. محور همه تحولات شعر، زبان و روابط اجزای آن است. محتوا در ذهن شکل می‌گیرد و زبان بصورت گفتار و نوشتار شکل ملموس آن محتواست» (شفیعی کدکنی، ۱۳۸۷: ۱۹). رویکرد و تمرکز میرزا محمدتقی صاحب دیوان علی‌آبادی بیشتر بر طولانی ساختن توصیفات در جهت اثبات برتری خویش نسبت به سایر شاعران و سخن‌پردازان در عرصه قصیده‌پردازی و غزلسرای است، نه کاربرد لغات کهن، مهجور و دور از ذهن؛ چنانکه کاربرد این قبیل واژه‌ها در دیوان علی‌آبادی چندان زیاد نیست، اما مواردی از این دست نیز در دیوان وی یافت می‌شود؛ مثال:

یکی گنده مردار با پوش و قاب / همان جیفه اندر بر آفتاب (ص ۳۵۴)

ورنه چو زنان بنشین رو ماشطه‌ای بگزین / آسایش خاتون شو، آرایش ایوان باش (ص ۱۵۱)

این چه کیش است که تیر مژه بر قصد دلم / به کمان‌خانه نهی باز فراکیش کنی (ص ۳۳۵)

از آن مرغوله مشکین که در زیر کله داری / گهی جان را کمر بندم گهی دل را کله سازم (ص ۲۷۸)

این مشت خسیسان که مرا دشمن جانند / وین جوق لئیمان که مرا آفت هوشند (ص ۲۷۶)

کاربرد واژه‌ها و اصطلاحات عربی در اشعار علی‌آبادی بدلیل رویکرد مدحی و عرفانی مورد توجه قرار گرفته است؛ چنانکه میتوان به نمونه‌هایی از واژه‌های عربی در اشعار وی اشاره نمود: ردع، حاده، صاده، منحدر، معادات، اصنام، مکاوحت، مکافحت، منازعت، مقارعت، مقابلت، مقاتلت، مضجع (ص ۴)، مصادمت، مسالمت، مصادقت، مکاوحت، متواصل (ص ۵)، محلحل، سیفور، نظما (ص ۵)، مماثل (ص ۸)، متحجم (ص ۹)، حسیض، کآنهن (ص ۹)، باذل، مهب، فحول، تواتر (ص ۱۳)، استصحاب، تدلّل، ملاعبت، معنبر (ص ۱۷)، صیف و شتا (ص ۴۵)، ممطور، ضریر (ص ۵۸)، استصحاب، استصواب، طرایف (ص ۲۳۶)، مطراً (ص ۲۴۵)، راعن و خاسر (ص ۲۲۹).

سطح آوایی: سطح آوایی شامل موسیقی کناری، درونی و بیرونی است.

موسیقی بیرونی: موسیقی بیرونی شامل وزن، ردیف و قافیه می‌باشد. «نظامهای آوایی در صناعات بدیعی که غالباً گزینشی موسیقایی از لایه‌های آوایی زبان هستند، حاصل انگیزه‌ها و حساسیتهای فردی شاعر در شکل دادن به سبک محسوب می‌شوند» (فتوحی رودمجنی، ۱۳۹۰: ۲۴۸).

بحور بکاررفته در کلیات میرزا محمدتقی علی‌آبادی (همراه با زحافها) در پنجاه شعر

نام بحر	هزج	رمل	مضارع	مجتث	خفیف	منسرح
بسامد	۱۸	۱۰	۹	۵	۴	۴
درصد	۹	۵	۴/۵	۲/۵	۲	۲

قافیه: قافیه یکی از ضروریاتی است که در ایجاد موسیقی کناری در شعر نقش دارد. قافیه علاوه بر خوش‌آهنگی و گوشنوازی سبب اثرگذاری شعر در مخاطب نیز می‌شود. «قافیه نوعی زمینه‌سازی برای القای موسیقی شعر در ذهن آدمی است. تکرار الفاظی که از نظر معنا و احتمالاً از لحاظ شکل ظاهری با هم متفاوتند، ولی از نظر لحن و آهنگ همونا هستند، لذتی به آدمی می‌بخشد که نزدیک است به لذتی که از استماع نغمه‌ای دریافت می‌کنیم» (ملاح، ۱۳۸۵: ۸۳). بیشتر ابیات در دیوان شعر میرزا محمدتقی علی‌آبادی دارای قافیۀ اسمی هستند:

خیز ای دل بیحاصل تا ترک هوا گیریم / خود را به هوا بخشیم بخشی ز خدا گیریم

با نفس قوی باز و چون نای دعا نبود / در حضرت الّهو دستی به دعا گیریم (ص ۱۰۷)

دوشم چو بخت دیده هم‌آغوش خواب شد / بر گوشم از سروش ز غیب این خطاب شد
 کای خاکیان هلال محرم طلوع کرد / راحت به دل حرام چو بر دیده خواب شد
 خورشید آسمان رسالت غروب کرد / شمشیر بازوی علی اندر قراپ شد (ص ۴۴)
 ملک‌جویان این چنین عزم استوار آورده‌اند / پادشاهان این چنین رزم شکار آورده‌اند (ص ۴۷)
 دلم گه بسته حوری پریزاد و پری‌پیکر / گهی جانخسته ترکی ملک‌خوی و ملک‌منظر (ص ۵۱)
 از دیگر نمونه‌ها: شهریار / خمار (ص ۵۷)، آزار / بیزار (ص ۵۹)، دلدار / بیدار (ص ۶۰)، پیغمبر / دفتر (ص ۶۱)،
 حصار / اعتبار (ص ۶۷)، خار / مار (ص ۷۳)، آهنگ / چنگ (ص ۷۹)، سال / نال (ص ۸۰)، گلستان / نیستان (ص
 ۹۱)، خزان / جهان (ص ۹۴)، بیرون / گردون (ص ۱۰۱)، روان / جان (ص ۱۱۹).

ردیف: ردیف بخشی دیگر از موسیقی کناری شعر را تشکیل میدهد. با پیشرفت شعر فارسی، بویژه از قرن هفتم به
 بعد، این مقوله ادبی حضوری محسوستر و چشمگیرتر در شعر مییابد. با توجه به گزینش و انتخابهای انجام‌شده
 غالباً ردیفهای مورد استفاده میرزا محمدتقی علی‌آبادی ساده و کوتاه است. از ردیفهای بلند کمتر میتوان اثری در
 اشعار او یافت. ردیفهای اسمی و حرفی و فعلی کوتاه بیشترین کاربرد را در اشعار وی دارند:

که را شاید ثنا زان پس که زبید آل یاسین را / جهان مجد و تمکین آسمان دانش و دین را (ص ۳۱)
 کیست که خلش ز باغ حله شمیم است / کیست که خلش به خلق لطف جسیم است (ص ۳۳)
 کار دوران دگر بسامان است / که در او عدل شاه سلطان است (ص ۳۶)

از دیگر نمونه‌ها: آمد (ص ۴۴)، شد (ص ۴۵)، خیزد (ص ۴۶)، کنند (ص ۴۸)، روزگار (ص ۷۴)، تو (ص ۱۰۵)، الله
 (ص ۱۰۶)، شاه (ص ۱۰۷)، آفرینش (ص ۱۱۹)، نخواهم (ص ۱۲۰)، دارم (ص ۱۲۴)، بادا (ص ۱۲۴)، دل (ص ۱۲۵)،
 کنیم (ص ۱۲۶)، اندر (ص ۱۲۸).

موسیقی درونی: واج‌آرایی، جناس و سجع نیز از جمله ابزاری هستند که سبب آهنگین شدن شعر میشوند. در
 کلیات میرزا محمدتقی صاحب دیوان، شاعر با ایجاد تشابه در مصوتها و صامتها، تکرار کلمه‌ها و واجها و استفاده از
 ظرفیت کلمه‌های متجانس و امثال آن سبب ایجاد موسیقی درونی شده است.

تجنیس: میرزا محمدتقی در کلیات خود از انواع جناس جهت موسیقایی ساختن کلام بهره برده است.
 جناس تام:

در دام تو گل زبید و با دام تو را خار / فرق است بلی دام دل از دام دد و دام (ص ۱۸۲)
 همه ثابت دروغ از اصل ثابت / همه میمون دروغ از نسل میمون (ص ۲۱۱)

جناس زاید:

گر در مجلس عالیش پسند افتد لعل / قیمتش را نکند سود چه کان و چه دکان (ص ۲۰۸)
 بلبلان بر سر شاخند و حریفان در باغ / باده از بلبله با نغمه بلبل نخورند (ص ۱۵۱)

جناس مذیل:

امروز نه دیروزیم سپردم / دوشینه دلم را به عیش دوشین (ص ۲۰۷)
 آن زهر که زهره‌سوز عالم / پنهان اندر به خشم و کین است (ص ۱۱۵)

جناس مضارع:

گویم اگر چه جویم بر آستان ننگ / رانم اگر چه دانم بر داستان عار (ص ۱۰۸)
 چون بیشترم ز چاه به گاه مهر نشاند / یعنی بر آستان شهنشاه کی وقار (ص ۱۰۸)

جناس شبه اشتقاق:

به هفت سال مر آن ملک را مسخّر کرد / چو کوه و بیشه و دریا چه جای و جوی و چه جر (ص ۱۲۷)
از صفوت وی که فیض صافی است / ای صوفی جان بجو صفا را (ص ۲۴۴)

جناس تام مرکب:

سفره کردم آبروی خویش را / تا دو نان از سفره دونان خورم (ص ۲۵۹)

جناس خط:

مجاهد از پی دین زحمت از پی رحمت / همی جوید بی اختیار و بی اکراه (ص ۲۲۰)

تکرار:

یاد آیدت آن شب چگونه بوده است / آن شب که بر آن شب هزار تحسین (ص ۲۰۶)

دانی دلا به عهد که باشی تو مر تهی / ای سست عهد، عهد خدا را وفا طلب (ص ۳۳)

در ماه ربیع از چه به عقرب در مهر است / با مهر ربیع سخن از مهر ربیع است (ص ۳۴)

همحرفی:

غرند رعد از حراقه مازندری لشکر / شهاب‌انداز و شیطان تاز، بس آتش‌فشان خیزد (ص ۱۰۱)

آن غنچه‌دهان لعبتان نوشاد / آن لاله‌لبان لولیان نوشین (ص ۲۰۶)

تقدیر که همسایه آن رای رزین است / خورشید که در سایه آن چتر رفیع است (ص ۳۵)

مر تو را اختیار داد خدای / به خدایی که فاعل مختار (ص ۶۲)

رد العجز الی الصدر:

اقسام جهان جود تو بر عدل بیاراست / بر عدل بود جود تو بخشنده اقسام (ص ۱۸۴)

دوران از او به کام لیک به پادشاه / او ز غنا پای‌بست محنت دوران (ص ۲۰۳)

موسی بن جعفر آنکه سپهرم به سجده در / بیند که من ثناگر موسی بن جعفرم (ص ۱۷۷)

طرد و عکس:

روزی که همی گوید اجسام ز ارواح / روزی که همی‌گریند ارواح ز اجسام (ص ۱۸۴)

تنت فانی کن اندر جان و جان فانی به جانان کن / که جان اندر بقا باشد بقا اندر بقا فانی (ص ۲۳۷)

سطح لغوی و نحوی: در این سطح، واژه‌های بیگانه خصوصاً لغات عربی، فارسی کهن و بصورت کلی نشانه‌هایی از

کهنگی زبان، مورد بررسی قرار میگیرد.

واژگان عربی: بسامد لغات، عبارات و ترکیبات عربی به اقتضای محتوای دینی و تا حدودی عرفانی آن نسبتاً زیاد

است؛ واژگانی که گاه معانی ساده‌ای دارند مانند: نعت، مأثر، مفاخر، مطر، عیش، بریق، رمح و گاه معانی اندکی

دیریاب مانند اشقر، فحول، و راعن.

ترکیبات و عبارات: دارالملک، دارالسلام، دارالامان، دارالمرز، دارالکفر، روح‌الامین، بوالعجب و غیره.

کهن‌گرایی واژگانی: کالیوه، گرم، جوق، زببق، یاره.

کهن‌گرایی در افعال و حروف اضافه

استعمال «مر» تأکید مفعولی به همراه «را»:

نه بگویی مرا که سیمم نیست / سیم و زر مر مرا به خروار است (ص ۲۷۰)

صورت کهن افعال:

به چل سال دیگر یماناد شاه / ابا یاره و خسروانی کلاه (ص ۳۶۵)
مینگوییم کریم ممدوحی / چون دگر شاعران ندارم من (ص ۲۸۴)
یک نور بُویم (باشیم) در دو دیده / یک رشته بدیم چرا دو تا کرد (ص ۳۰۵)
به هر دو سرا پادشاهی کناد / خدایی مخواه آنچه خواهی کناد (ص ۳۶۵)
تخفیف واژه‌ها:

همرهان رفتند و ما گمره شدیم / ای خضر بانگی بزن گمراه را (ص ۳۵)
این در که سپهرش پناه ارچه پناهش / درگاه شهنشاہ جهان فخر جهان است (ص ۱۳۰)
تقدیم صفت بر موصوف:

کهن درخت گشن‌سایه کاوفتاده ز پا / جز این نهال برومند از او نماند ثمر (ص ۶۵)
زردماری خزیده در سوراخ / گنج بردار و رنج نابردار (ص ۱۳۲)

سطح ادبی

در این سطح، خلاقیت‌های هنری از جمله صنایع بدیع معنوی و ابزارهای بیانی مورد توجه قرار گرفته است. تشبیه: تشبیه از اولین شگردهای تداعی معنی و خلق تصاویر شاعرانه است که پایه بسیاری از دیگر عناصر تصویرساز می‌باشد.

اضافه تشبیهی: اضافه‌های تشبیهی بویژه اضافه‌هایی که مشبّه‌به، به مشبه اضافه می‌گردد از زیبایی و گیرایی بیشتری برخوردار است؛ چراکه به استعاره نزدیکتر است. از نمونه‌های اضافه تشبیهی در اشعار میرزا محمدتقی علی‌آبادی: چو تیر حادثه آید، هدف چه موم و چه سنگ / چو برق صاعقه بجهد، گیا چه خشک و چه تر (ص ۶۵)
حسی به حسی:

فسونگر همچو دستان، تیغ‌زن چون رستم دستان / که از دستان و تیغش در جهان بس داستان خیزد (ص ۴۵)
حسی به عقلی:

زلف چون شب معراج و جبهه چون لمعه / به زلفش اندر دل همچو صاحب معراج (ص ۴۲)
تشبیه مفصل مرسل:

چنگشان تنگ چون دل مزمز / خنگشان لنگ در صفت مضمار

من چو جغد اندرو به محنت و غم / باغ جنت کجا و بوتیمار (ص ۶۱)

تشبیه جمع:

تو همچو لؤلؤ و یاقوت اندر آب و در آذر / جهان را این چنین بازیچه بهر امتحان خیزد (ص ۴۱)
تشبیه مرکب:

همچو صیادان که مرغان صید آرند از سفیر / از صریر کلک او شاهان شکار آورده‌اند (ص ۴۷)
تشبیه مفروق:

دنیا چو باغ و پاس ملک طرفه‌باغبان / دین همچو سرو و تیغ ملک سبز جویبار (ص ۴۹)
تشبیه خیالی:

عقل را در بر نشانم همچو تقدیر محال / گر شبیهش چون شریک ذات حق باور کنم (ص ۸۲)

استعاره: در کلیات میرزا محمدتقی صاحب‌دیوان، استعاره نیز به فراوانی تشبیه به کار رفته است و هر دو نوع استعارهٔ مکنیه و مصرّحه کاربرد زیادی دارد:

مطربان باغ آغاز طرب کردند باز / لعبتان راغ لعبی بوالعجب کردند باز (ص ۷۵)
که «مطربان باغ» استعاره از پرندگان آوازخوان بر سر شاخساران در فصل بهار و «لعبتان راغ» استعارهٔ مصرّحه از گل‌های باغ است.

نوعروس باغ از سرو قد و از لالهٔ خَد / موی سنبل، روی گل و از غنچه لب کردند باز (همانجا)
نوعروس باغ نیز استعارهٔ مصرّحه از گلها و گیاهان زیبا و تازه‌رسته است.
استعارهٔ مکنیه:

قضا بس تیزچنگال است و سندان خای دندانش / ندانم غیر تسلیم و رضا کس مرد میدانش (ص ۷۶)

باد صبا از دریچه سر به در آورد / از نفسش تا چه برد شمع شبستان (ص ۲۰۱)

آن که ازو گُند بود چنگ حوادث / مرگ بر او تیز کرد چنگل و دندان (ص ۲۰۱)

کنایه: کنایه شیوهٔ غیرمستقیم بیان اندیشه است. «کنایه یکی از صورتهای بیان پوشیده و هنری گفتار است» (شفیعی کدکنی، ۱۳۹۲: ۱۳۹).

روی به دیوار بودن: هم ایهام دارد و هم کنایه است از خجالت کشیدن

آن چشم به من بودی و من چشم سوی در / او روی به من بودی و من روی به دیوار (ص ۱۳۳)
ششدر بودن کنایه از گرفتاری:

نشاندم دستخون ای بس حریف دهر را آخر / مرا بنشانند نرّاد غمت چون مهره در ششدر (همان)
گرم بودن بازار: کنایه از رونق

در رستهٔ عشق او سودایی و غوغایی است / گرم است بنامیزد بازار که من دارم (ص ۲۵۲)

کنایه‌های موجود در کلیات میرزا محمدتقی بیشتر از نوع ایماء و اشاره و نیز کنایهٔ صفت (صفت بجای موصوف) است و کنایات فعلی کمتر است.

ایهام تناسب

در ماه ربیع از چه به عقرب در مهر است / با مهر ربیع سخن از مهر ربیع است (ص ۷۷)
عقرب به معنی صور فلکی و زمان نحس و برج فلکی با ربیع و مهر تناسب دارد و نیز مهر به معنی محبت و مهربانی و ماه مهر با ربیع و عقرب تناسب ایجاد کرده است.

خاکی ز آستانش بر دیده برده‌ام / بینند خاکیان که از آن مهر، انورم (ص ۱۷۸)

در این بیت، «مهر» در دو معنای محبت و خورشید به کار رفته است و با انور تناسب ایجاد کرده است.

چون طفل مصر کید زلیخای دهر پیر / برخواند بر عزیز تن آن قصه مشتهر (ص ۱۱۹)
بو در دو معنای امید و رایحه:

یکی نور خدایی زی خراسان تافت از بطحا / چو ذره در بر خورشید بوی مهر رخشانش (ص ۱۶۲)
صفا در این بیت به معنی پاکی و نیز کوهی در مکه:

تا صفا جوید از آن زمزم‌نشان آب از نخست / ز آن سبب پویان بدان درگاه عرش آسمانی (ص ۲۲۴)

تضاد: کلمات متضاد در کلیات میرزا محمدتقی نیز بفرآوانی یافت میشود؛ آب و آتش، پیش و پس (ص ۱۰۱)، سرد و گرم (ص ۱۰۱)، چاه و بام (ص ۱۰۲)، رازگو و رازدار (ص ۱۰۸)، طفل و پیر (ص ۱۰۸)، شکر و شکایت (ص ۷۳)، شهد و شرنگ (ص ۷۳)، جهل و عقل (ص ۷۴)، خیر و شر (ص ۱۰۶)، رزم و بزم (ص ۱۰۶)، گسست و بیست (ص ۱۴۲)، نهان و آشکار (ص ۲۰۳)، از نمونه‌های تضاد در این اثر است.

تضمین:

گفتم از دلها وجودش گفت حی لایموت / مردگان را فاقه تا جود او عیساستی (ص ۲۲۵)
از جهود و حور و عدلش گفت فان لایعود / قبطیان ظلم را عدل او موساستی (ص ۲۲۵)
در این ره اگر با منت خلاف است / گو باش لکم دینکم ولی دین (ص ۲۰۷)
تلمیح: تلمیحات موجود در کلیات میرزا محمدتقی علی‌آبادی را ذیل چند دسته میتوان تقسیم‌بندی نمود؛ از جمله تلمیحات اساطیری، دینی و قرآنی، حکمی و غنایی.

الف) تلمیحات اساطیری و پهلوانی: در شعر و ادب فارسی بهره‌گیری از تلمیحات و اشارات اساطیری و حماسی در شعر شاعران پس از فردوسی برای مضمون‌آفرینی و نیز مدح و منقبت شاهان و حاکمان و غیره، بصورت گسترده‌ای مشهود است. علی‌آبادی نیز به قهرمانان کهن و اساطیری ایران اشاراتی داشته است و گاه شخصیت‌های موردنظر در سروده‌های خویش را به دلاوران و پهلوانان شاهنامه تشبیه کرده است. برای نمونه:

زال، تهمتن، سیاوش، افراسیاب (ص ۵۴)، پور زال (ص ۹۱)، گودرز (ص ۹۲)، کاووس (ص ۱۵۱)، بیژن، برزو (ص ۱۰۴)، رستم (ص ۶۴)، ضحاک (ص ۴۵)، فریدون (ص ۱۰۲).

شاه غازی رای زی کرد از تبریز شهر / هفتخوان دهر را اسفندیار آورده‌اند (ص ۱۰۳)
به رجعت گفته افراسیاب از کشور توران / ز ایران کین وی را روستم از نیستان خیزد (ص ۱۰۰)
ب) تلمیح به قهرمانان غنایی و حکمی:

مملوک شود مالک و مالک همه مملوک / محمود در این مرحله مملوک ایاز است (ص ۱۴۴)
شیرین و فرهاد (ص ۱۵۷)، لیلی و مجنون (ص ۲۳).

ج) تلمیحات دینی:

محمد نیست هر کاو را کتاب است / سلیمان نیست هر کاو را نگین است (ص ۸۹)
هندوی خانه او بر همه احرار جهان / هندوی تیغ علی بود که آزادی کرد (ص ۸۳)
از در کف جوادش فرعون در دو نیل / جود از در مرادش موسی و طور و نار (ص ۱۰۶)
د) تلمیحات قرآنی:

ای صراط المستقیم اندر صراط المستقیم / جز تو کوری دو سه را در راه دین رهبر کنم (ص ۸۳)

سطح فکری

از ویژگیهای اصلی سبک فکری میرزا محمدتقی علی‌آبادی مازندرانی میتوان به مدح و ثنای ممدوحان، توجه به ارزشها و فضائل اخلاقی، آموزه‌های حکمی و دینی، توجه به بنمایه‌های عرفانی و اندیشه‌های زهدآمیز اشاره نمود که در ادامه نمونه‌ها و مصادیقی از این مؤلفه را ذکر خواهیم نمود.

توصیه‌های دینی و بی‌اعتنایی به دنیا: یکی از مؤلفه‌های اصلی سبک فکری اشعار میرزا محمدتقی علی‌آبادی، بی‌اعتباری دنیا و دعوت مخاطب به اعراض و رویگردانی از آن است. شاعر با تمسک و توسل به آموخته‌ها و دانسته‌های دینی بر پایه‌ی شرع مقدس اسلام، مخاطب خویش را به پشت پا زدن به دنیا فرامیخواند:

خیز ای دل بیحاصل تا ترک هوا گیریم / خود را به هوا بخشیم بخشی ز خدا گیریم
با نفس قوی‌بازو چون نای دعا نبود / در حضرت الّاهو، دستی به دعا گیریم (ص ۱۹۱)
در لگدکوب حوادث مانده‌ام از شوم نفس / من کی‌ام اندیشه‌ای در کار این مضطر کنم
همت مردان کند ای شاه مردان الغیاث / همتی تا دفع آن پتیاره کافر کنم (ص ۸۳)
تا رَهَم از دیو نفس بر دل و جان / مهر علی را چو مهر جسم بکارم
مهر علی و آل او بلند حصار است / شکر خدا را در آن بند حصارم (ص ۲۸۸)
مدح: در دیوان میرزا محمدتقی، مدیحه‌های دینی در حمد و ثنای پیامبر اکرم (ص) و خاندان عصمت و طهارت و نیز مدایح غیرمذهبی مانند حمد و ثنای فتحعلی‌شاه قاجار به چشم میخورد:

مدایح مذهبی:

چو از دنیا روم بر دین احمد / اقامتگاه من خلد برین است (ص ۸۹)
علی ولی خدا، شیر حق، وصی نبی / علی امام هدی، خلق را به حق رهبر (ص ۱۲۲)
مرا بر بخت امروز آفرین است / که مداح امیرالمؤمنین است (ص ۸۷)
نه فخرم زین سخن از چار طبع است / که فخر ما ز امام چارمین است
بدو زینت رسد از فیض معبود / که اندر مدح زین‌العابدین است
حسین را جانشین شد اندر آن روز / که روز حشر از وی جانشین است (ص ۹۰)
موسی بن جعفر آنکه سپهرم به سجده در / بیند که من ثناگر موسی بن جعفرم (ص ۱۷۷)
خجسته پور علی ماه هاشمی عباس / علیش خواندی سرو ستاک بستانم
در آن زمان که دو دستش بریده تن ای کاش / به فرق خصمش میبود تیغ برآتم (ص ۱۸۸)
مدایح غیرمذهبی: در مدح و ثنای فتحعلی‌شاه قاجار:
علی بجای نبی برنشست و فتحعلی / شده به تخت محمد شهبی قدم‌گستر
علی شنیدی در دین چه کرد بعد نبی / به کارنامه شاه جهان یکی بنگر (ص ۴۰)
در مدح شاهزاده کامران میرزا:
باز بر گاه حمل شد کامکار و کامران / خسرو سیارگان چون آفتاب خسروان
آسمان در خدمت چونانکه من در درگهت / بر میان دارم کمر او را نطق از کهکشان (ص ۱۱۹)

تفکرات عرفانی (توجه به وحدت در کثرت):

از دیگر اندیشه‌های منعکس‌شده در اشعار میرزا محمدتقی علی‌آبادی، توجه به اندیشه‌ی عرفانی تجلی وحدت در عین کثرت است:

بر هرچه نظر کنی نشان ز او / پرسی که از آن نشان چه چیز است (ص ۶۷)
در مدح «میربهاءالدین» با اشاره به موضوع وحدت در کثرت میگوید:
کثرت وحدت در جود وجود / وحدت میربهاءالدین است (ص ۸۴)

در ساغر وحدت از می عشق / یک جرعه نصیب جان ما کرد (ص ۱۴۸)
کثرت اندر وحدتش پیدا شود / وحدت اندر کثرتش زیبا شود (ص ۱۸۹)

تقدیرگرایی:

بر صفحه قلم چونکه به رخ دیده برآمیخت / رنگی که ز نیرنگ قضا و قدر آمد (ص ۴۳)
به قضا و به قدر راضی شو / کار در حکم قضا و قدر است (ص ۱۳۲)

نتیجه‌گیری

کلیات میرزا محمدتقی علی‌آبادی یکی از آثار ادب فارسی است که بحث و بررسی پیرامون ویژگیها و خصایص سبکی آن مغفول مانده است و تاکنون با وجود چیزی در حدود سی نسخه خطی از آن در کتابخانه‌های مختلف ملی، مجلس، سپه‌سالار، تبریز و غیره، تصحیحی از آن ارائه نشده است. کلیات وی مشتمل بر مکتوبات و انواع شعر با زبانی ساده و روان به رشته تحریر درآمده است. میرزا محمدتقی در سبک زبانی با کاربرد لغات و ترکیبات کهن و قدیمی، استفاده از موسیقی میانی و پایانی از جمله قافیه و ردیف اسمی و کوتاه، کاربرد افعال به شیوه کهن‌گرایان، تخفیف واژه‌ها، تکرار استفاده و استعمال «مر» به همراه نشانه مفعول به برجسته‌سازی زبانی و نحوی دست زده است. در سطح ادبی، آرایه‌های بیانی شامل تشبیهات، کنایه‌ها، و استعاره‌های ساده است که غالباً به سبک خراسانی نزدیک است و از تعقیدات، پیچیدگیها و دیربایی در آن اثری نیست. منظومه فکری میرزا محمدتقی حول محور مسائل دینی، توجه به آیات، روایات و مدح ائمه و نیز مدح شاهان و شاهزادگان بویژه فتحعلی‌شاه قاجار می‌چرخد و تا حدودی توجه به نکات عرفانی در آن قابل مشاهده است؛ اگرچه از نظر عرفانی نمیتوان منظومه وی را حاوی نکات ناب عرفانی دانست و بیشتر آنچه هست، تکرار مضامین و درونمایه‌های عرفانی گذشتگان و سعی در تقلید از محتوای ادب عرفانی گذشته است و نوآوری چندانی در خصوص مدحیه‌سرایی و منقبت و ستایش شاهان و ائمه در اشعار وی بلحاظ فکری یافت نمیشود.

مشارکت نویسندگان

این مقاله از رساله دوره دکتری زبان و ادبیات فارسی مصوب در دانشکده علوم انسانی دانشگاه آزاد اسلامی واحد یاسوج استخراج شده است. آقای دکتر محمدرضا معصومی راهنمایی این رساله را برعهده داشته و طراح اصلی این مطالعه بوده‌اند. آقای محمدجواد قاسمی بعنوان پژوهشگر این رساله در گردآوری داده‌ها و تنظیم متن نهایی نقش داشته‌اند. آقای دکتر محمدهادی خالق‌زاده به عنوان مشاور نیز در تجزیه و تحلیل داده‌ها و راهنماییهای تخصصی این پژوهش نقش داشته‌اند. در نهایت تحلیل محتوای مقاله حاصل تلاش و مشارکت هر سه پژوهشگر بوده است.

تشکر و قدردانی

نویسندگان بر خود لازم میدانند مراتب تشکر خود را از مسئولان آموزشی و پژوهشی دانشکده علوم انسانی دانشگاه آزاد اسلامی واحد یاسوج که نویسندگان را در انجام و ارتقاء کیفی این پژوهش یاری دادند، اعلام نمایند.

تعارض منافع

نویسندگان این مقاله گواهی مینمایند که این اثر در هیچ نشریه داخلی و خارجی به چاپ نرسیده و حاصل

فعالیت‌های پژوهشی تمامی نویسندگان است، و ایشان نسبت به انتشار آن آگاهی و رضایت دارند. این تحقیق طبق کلیه قوانین و مقررات اخلاقی اجرا شده و هیچ تخلف و تقلبی صورت نگرفته است. مسئولیت گزارش تعارض احتمالی منافع و حامیان مالی پژوهش به عهده نویسنده مسئول است، و ایشان مسئولیت کلیه موارد ذکر شده را بر عهده میگیرند.

REFERENCES

- Arianpur, Yahya. (1994). From Saba to Nima. Tehran: Zavvar.
- Dargahi, Zainul Abedin. (2013). "Shinee of Sahib-Diwan Aliabadi in the praise of Imam Reza". *Shahab heritage magazine*. No. 76 and 77. pp.101-112.
- Derayati, Mustafa. (2012). Catalogers of Iranian manuscripts. Tehran: Organization of National Documents and Libraries of the Islamic Republic.
- Fotuhi Roud Mojani, Mahmoud. (2011). Stylistics; Theories, approaches and methods. Tehran: Sokhan.
- Grossi. Fazel. (1997). Anjoman Khaqan with an introduction by Tawfiq Sobhani. Tehran: Roozbeh.
- Hedayat, Reza Qolikhan. (2004). Majma' al-fosaha, by Mazaher Mosaffa, Volume 2. Tehran: AmirKabir.
- Malali Aliabadi, Mohammad Taghi. (1894). Koliat Malali, National Library manuscript number 11192.
- Mallah Hossein, Ali. (2006). Linking music and poetry. Tehran: Faza.
- Mayel Heravi, Najib. (2000). "Methods of revival of texts". *Heritage mirror*. Number 9. pp.110-115.
- Navvab Shirazi, AliAkbar. (1992). Tazkare Delgosha, by Mansour Rastgar Fasaei. Shiraz: Navid.
- Rezaei, Abdulazim. (1999). The treasure of Iranian history. Volume 2. Tehran: Farhang Islamic Publishing House.
- Roknzadeh, Mohammad Hossein. (1959). Persian scientists and orators. Volume 2. Tehran: Islamiya and Khayyam.
- Shafii Kadkani, Mohammad Reza. (2012). Beautiful Third edition. Tehran: Aghaz.
- Shafii Kadkani, Mohammad Reza. (2008). Periods of Persian poetry. Fifth edition. Tehran: Sokhan.

فهرست منابع فارسی

- آرین‌پور. یحیی (۱۳۷۳). از صبا تا نیما. تهران: زوار.
- درایتی. مصطفی (۱۳۹۱). فهرستگان نسخه‌های خطی ایران. تهران: سازمان اسناد و کتابخانه‌های ملی جمهوری اسلامی.
- درگاهی. زین‌العابدین (۱۳۹۳). «شینیه صاحب‌دیوان علی‌آبادی در مدح و منقبت امام رضا (ع)». نشریه میراث شهاب. شماره ۷۶ و ۷۷. صص ۱۱۲-۱۰۱.
- رضایی. عبدالعظیم (۱۳۷۸). گنجینه تاریخ ایران. جلد ۲. تهران: دفتر نشر فرهنگ اسلامی.

- رکن‌زاده. محمدحسین (۱۳۳۸). دانشمندان و سخن‌سرایان فارسی. جلد ۲. تهران: اسلامیه و خیام.
- شفیعی کدکنی. محمدرضا (۱۳۸۷). ادوار شعر فارسی. ویرایش پنجم. تهران: سخن.
- شفیعی کدکنی. محمدرضا (۱۳۹۲). صورخیال. چاپ سوم. تهران: آگاه.
- فتوحی رودمعجنی. محمود (۱۳۹۰). سبک‌شناسی؛ نظریه‌ها، رویکردها و روشها. تهران: سخن.
- گروسی. فاضل (۱۳۷۶). انجمن خاقان. با مقدمه توفیق سبحانی. تهران: روزبه.
- مایل هروی. نجیب (۱۳۷۹). «شیوه‌های احیای متون». آینه میراث. شماره ۹. صص ۱۱۵ - ۱۱۰.
- ملاح. حسینعلی (۱۳۸۵). پیوند موسیقی و شعر. تهران: فضا.
- ملالی علی‌آبادی، محمدتقی. (۱۲۷۳)، کلیات ملالی، نسخه خطی کتابخانه ملی به شماره ۱۱۱۹۲.
- نواب شیرازی. علی‌اکبر (۱۳۷۱). تذکره دلگشا. تصحیح منصور رستگار فسایی. شیراز: نوید.
- هدایت. رضا قلیخان (۱۳۸۳). مجمع الفصحاء. تصحیح مظاهر مصفا. جلد ۲. تهران: امیرکبیر.

معرفی نویسندگان

محمدجواد قاسمی: دانشجوی دکتری گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشکده علوم انسانی، واحد یاسوج، دانشگاه آزاد اسلامی، یاسوج، ایران.

(Email: mjghasemi164@gmail.com)

محمدرضا معصومی: استادیار گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشکده علوم انسانی، واحد یاسوج، دانشگاه آزاد اسلامی، یاسوج، ایران.

(Email: Mohammadreza.Masoumi@iau.ac.ir: نویسنده مسئول)

محمدهادی خالقی‌زاده: استادیار گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشکده علوم انسانی، واحد یاسوج، دانشگاه آزاد اسلامی، یاسوج، ایران.

(Email: asatirpars@yahoo.com)

COPYRIGHTS

©2021 The author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution (CC BY 4.0), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, as long as the original authors and source are cited. no permission is required from the authors or the publishers.

Introducing the authors

Mohammad Javad Ghasemi: Ph.D. student, Department of Persian Language and Literature, Faculty of Humanities, Yasouj Branch, Islamic Azad University, Yasouj, Iran.

(Email: mjghasemi164@gmail.com)

Mohammad Reza Masoumi: Assistant Professor, Department of Persian Language and Literature, Faculty of Humanities, Yasouj Branch, Islamic Azad University, Yasouj, Iran.

(Email: Mohammadreza.Masoumi@iau.ac.ir: Responsible author)

Mohammad Hadi Khaleghzadeh: Assistant Professor, Department of Persian Language and Literature, Faculty of Humanities, Yasouj Branch, Islamic Azad University, Yasouj, Iran.

(Email: asatirpars@yahoo.com)